

Ain ja Ilmar Särg

Murdunud keeristuules

Romaan

LAMBRI RAAMAT
2009

Eriline tänu kõigile toetajaile ja abilistele

„Võid sa mulle nimetada maailma suurima poeedi ja parima luuletuse?

„Jah. Charles Baudlaire ja „Raibe.”

„Miks need?”

„Sest maailm pole ju midagi muud, kui kaleidoskoopiline piltkontrastidest: pilt ilusast ja inetust, headusest ja kurjusest, tarkusest ja rumalusest, õilsusest ja abitusest ning armastusest ja vihkamisest.”

I osa

Uues kohas

Tarvastu rajoonihaigla uus dermato-veneroloog Aavo Rünk oli lõpetanud oma esimese vastuvõtu polikliinikus ja võttis kitli seljast. Koputamata avatud uksest astus sisse kolleeg Valter Timusk, Rünga kunagine kursusekaaslane ülikooli päevilt ja küsis:

„Noh, semu, kuidas esimene päev uues kohas möödus? Kas läheme ja ajame kusagil nagu väheke juttu või nii? Valgustan sulle pisut meie eluolu, nii hää ja kuri kui ta siin on?”

„Võiks ehk kah,” arvas Rünk. Timusk oligi ju see, kes talle teatas Tarvastus ootamatult vabanenud kohast. Ta ei tahtnud Timuski kutset tagasi lükata. Pealegi tahtis ta saada informatsiooni kolleegide ja tööolude kohta.

Mehed läksid restorani. Kuna oli kuu keskpaik ja esmaspäevane päev, siis oli külastajaid vähe. Päris saali nurgas oli vaba laud, kus hea segamatult vestelda. Ettekandjanäitsik tuli kähku - oli ju Timusk siin tuntud kui sage külaline – ja päris naeratades – kas nii nagu alati? Rünk kuulas vaikides pealt, kui kolleeg näitsikule paar komplimenti ütles. Ettekandja lahkumise järel ütles Timusk suitsupakki taskust võttes ja Rüngale sigaretti pakkudes:

„Ega meil küll kaua seda kärakat ja sakummi oodata ei tule, aga seni põletame raha.”

Rünk võttis vastu kolleegi poolt pakutud sigareti ja ulatas sellele tuld. Mõni aeg suitsetasid mehed vaikides, siis oli näitsik viinapudeli ja seapraadidega tagasi.

„Noh, semu, sinu õnneliku siiajõudmise terviseks!” ütles Timusk täidetud klaasi tõstes. „Rohkem meie kursuselt ju siin kedagi ei ole, teised tohtrid on kas vanemad või nooremad. Hoia me kokku, meid on vähe!” ja kummutas klaasi tilgatumaks. „Mida sa siis mulle räägid?”

„Mis ma ikka räägin,” vastas Rünk pisut tusaselt, sest temale valge viin ei meeldinud. „Mul pole sulle õieti midagi rääkida. See, mis varem olnud, on minevik, ei paku enam huvi, mida sulle oma endistest kolleegidest ikka rääkida? Sa parem valgusta mind praegustest – mina ju neid ei tunne, ei tea nende iseloomu ega harjumusi, ei tunne siinset korraldust ega traditsioone. Ja kõigepealt ole hea ja vasta ühele küsimusele - miks sa seda valget,” ta osutas viinapudelile, „jood? Kas tõesti midagi paremat ei olnud?”

„Ära põlga kallist jumalaandi,” vastas Timusk. „Viin on nagu naine – kui ainult kätte saad, siis muudkui pruugi oma hüveks.”

„Ah nii! Noh, ma olen sinuga ehk nõuski, viina võib-olla tõesti naistega võrrelda, aga sinu põhimõtet ei tahaks ma siiski jagada. Kui on viin või naine – või olgu armuke, ükskõik – siis olgu nad esmaklassilised või ärgu olgu neid üldse mitte. Kui olgu konjak, siis olgu „Ararat” või „KV”, kui vein, siis „Tokai” või „Vermut”, igat peeti ei maksa kah endale sisse valada. Täpselt nii on ka armukesega: igale esimesele vuhvale pole mõtet seeliku alla pügeda, kui on armuke, siis olgu selline eit et oi-oi-oi!” Nähes aga Timuski nägu tusanevat, lisas Rünk leplikult:

„See on minu arvates muidugi põhimõtteliselt nii, erandeid leidub ju igale reeglile.”

„Mine tea, ehk on sul isegi õigus,” lausus Timusk. „Aga sa pole mulle veel täpselt öelnudki, miks sa üldse siia ära tulid?”

„Jah, noh, vaata, sellel on nii objektiivseid kui subjektiivseid põhjusi. Lõpuks pole sellel erilist tähtsustki... nüüd kus ma juba siin olen.”

„Tehti elu kibedaks? Pruukisid liialt lõugu? Sa olid omal ajal küll kaunis vaikne poiss, aga vahel ka üpris sapise sõnaga; kui ütlesid, siis panid nagu kabjahoobi. Mulle kui vanale semule võid öelda. Meie tookordsel jutuajamisel sa sellest küll ei rääkinud, kuid sain aru, et sul on isu sealolekust päris otsas.”

„Võin sulle öelda küll, miks mitte. Põhjusi on tõesti mitu. Vaata, isa on vana ja vilets, ükski seal kolkas, mina täpselt teises vabariigi veeres, kaugel teda aitas käia. Aga käima peab. Vanamehele tuleb talveks ahjupuud valmis teha, samuti jäneste heinad. Suuremate loomade pidajat temast enam ei ole, aga eluaeg on ta loomadega õiendanud, ei oska enam muidu olla, kui kedagi pole talitada. Siit see nelikümmend kilomeetrit käia on hoopis midagi muud kui seal kaheksa tagant. Nüüd sõidan bussiga kolmveerand tundi ja kõik. Kas või igal nädalavahetusel. Suvel teengi nii, lähen naise ja poistega nädalalõppe veetma. Kusagil pole õhk värskem, vesi puhtam ja taevast sinisem kui seal põlislaante keskel, kus lähema bussipeatuse ja kaupluse tuleb tubli neli versta... Nad praegu mõnitavad: vanasti oli õhk puhtam, vesi selgem ja lumi valgem... ilmaegu mõnitavad. Vett, õhku ega lund ei reostanud vanasti keegi sellisel määral kui praegu. Muidugi oli ka teisi põhjusi ja nagu sa üsna õigesti arvasid, ikka nendesamade lõugade pärast. Peaarst oli nii keha kui vaimu poolest hästi tõnts ja nüri eit, kirvetöö, nagu öeldakse. Nojah, eks tema mees oli temast ilmselt kauniste tüdinud, hakkas aegajalt tiiba ripsutama ja kui sattus Helve peale, siis korraga armus kõrvuni. Ega see Helve teda vist kunagi tõsiselt ei võtnudki, oli lihtsalt hästi kena plika, nautis elu ja andis meestele lihtsalt puhtast andmise ja saamise rõõmust. Täpselt nii nagu see grisetikene Sue romaanist „Pariisi saladused”, mis ta nimi nüüd oligi... noh, ei tule järsku meelde, tead küll...”

„Ei tea, aga see polegi tähtis. Selliseid plikaid esineb ja kui sellise kätte saad, siis pole muud öelda kui - haruldane kraam! Professionaali kvalifikatsiooniga amatöör. Aga mis sai edasi?”

„Edasi? Noh, meie Katariina - nii me teda kutsusime - korraldas parajal ajal suure avaliku skandaali. Hiljem hakkas ükskord arstide toas seda tüdrukut sõimama ja oma meest mõnitama. Ütles: „Meestel on ju ükskõik, seo või emisseale rätik pähe, neile käib küll.” Mul läks süda täis: kaua see vana emis gaselli enda sarnaseks sõimab ja poetasin moka otsast: „Noh, Teie järgi on küll selge, et päheseotud rätikust siiski ei piisa.” Kus tõmbas omal krauh! rätiku peast. Teised tohtrid, eriti mehed, hakkasid naerma. Loll! Oleks ta rätik pähe jätnud, poleks võib-olla keegi taibanudki. Aga minuga ta sellest hetkest peale enam inimeseviisi ei rääkinud ja varsti saingi tunda, kui palju pahandust üks emis oma songimisega võib teha. Paar nädalat hiljem olin valves ja just õhtul kella kaheksa ajal tekkisid ühel hommikupoolikul sünnitanud naisel krampid - teadagi, eklampsia. Kutsusin günekoloogi ja saime südaööks tema seisundi tipp-topp korda. Aga kus hommikul hüpati mulle turja: lohakus! Miks pole vererõhku iga nelja tunni tagant mõõdetud? Küsisin vastu - kus näidustus, kus sissekanne, et tuleb mõõta ja üldse ju kellelgi ei mõõdetata. Ei aidanud midagi, öeldi, et oleksin ikka pidanud ette nägema. Kehitasin õlgu - sünnitusjärgne eklampsia on ju haruldus, kes seda ikka ette näha oskab. Ka see ei lugenud midagi, ikka lubati käskkiri ära teha. Pärast sain teada, et käskkiri oligi ära tehtud ja pidi järgmisel hommikul ette loetama. Aga hommikul konverentsil on ju selline kord, et kõigepealt antakse üle valve. Siis sai nalja.”

Rünk rüüpas klaasist suutäie ja vaatas sõbrale muigel näoga otsa.

„Tead ju kaksikjuhtumite seadust või nagu öeldakse: loodus armastab dublitsiteete. Öösel oli ühel sünnitajal tekkinud sünnituse käigus eklampsia ja laps oli ära surnud. Valvearstiks oli noor, äsjalõpetanud günekoloog, Katariina pailaps ja kaugel sugulane. Kuigi naisel olid tursed ja uriin paksult valku täis, oli vererõhk mõõtmata ja ravi määrata. Küll arutati asja nii, küll teisiti, kuid lohakuse kohta ei lausunud keegi sõnakest, karistamisest rääkimata. Nii jäigi minu kohta tehtud käskkiri ette lugemata. Hommikuse konverentsi lõpus ütles vana terapeutipapi oma muheda häälega: nüüd saab varsti suure peo, nii Rünk kui Niilus

teevad käskkirjaga autasustamise puhul kolleegidele välja! Nägin, kuidas Katariina värises viha pärast aga midagi teha või öelda ei julenud. Nii jäigi karistamata. Jah, igavene häda nende naistega, muudkui ajavad käimapääl põlves omale soola sisse, öeldakse küll, et ei tohi, aga ega nemad ei usu.”

„No siis oli sinu lugu sealt varba väristamiseks juba küllalt kuri. Seda muidugi juhul, kui see tädi oli pika vihapidamisega. Mõni turtsub natuke ja unustab ära... Aga selles suhtes on sul küll õigus, et ega naisterahvas ei usu, kui talle tõtt öelda. Valeta, siis usub küll. Eriti usub siis, kui sa oskad nii valetada, kuidas tema uskuda tahab... Eks ta ole, kõik inimese hädad algavadki ju naistest!”

„Kuis see saabki teisiti olla,” muheles Rünk, „kui kogu inimkond ise algab naisest. Tead küll, kuidas õnnis vürst Potjomkin keisriproua Katariina peolauas toosti tõstis: „Na zdorovje teh vorot, otkuda võšel ves narod.”

„Miks ei tea,” irvitas Timusk vastu „ja Katariinakene kui kiimaline eit kunagi vastas ju selle peale oma toostiga: „Na zdarovje rõtšaga, kto otrõl vse vorota.” Viskame meiegi selle peale,” lausus Timusk ja valas klaasid täis.

„Kas väravate või rõtšagi terviseks?” küsis Rünk.

„Sina, Aavo, oled ikka jõe idealist,” põlastas Timusk, „ühest pole ju ilma teiseta sittagi kasu. Loomulikult mõlemi terviseks!” ja tõstis klaasi.

„Olgu siis nii!” muigas Rünk ka oma klaasi tõstes.

Mehed löid kokku.

„Nii, nüüd tead minu kohta kõik olulise ja isegi ebaolulise. Jutusta mulle nüüd siinsest elust.”

Aegajalt tühjendasid mehed klaase ja Timusk rääkis töökorraldusest ja traditsioonidest nii rajoonis kui haiglas. Ega seal midagi erilist olnudki, kõik nii nagu rajoonihaiglates ikka. Rüngale aga pakkus lõbu lihtsalt kuulata Timuski vaimukat, kuigi küünilist juttu. Rõõmsameelse ja seltsivana leidis Timusk inimestega kergesti kontakti ja seetõttu olid tal rajooni elust-olust entsüklopeedilised teadmised. Ta oli Tarvastusse tööle tulnud kohe peale ülikooli lõpetamist, abiellunud siin kondiitriga, saanud kaasavaraks viieaastase tütre, ämma ja aiaga individuaalelamu ja oli veel kaks tütart „juurde teinud”. Seega oli tal praegu kodus – nii ta ise ütles – varsti terve litsimaja. Seda kõike oli ta Rüngale juba varem, kursuse kokkutulekul, rääkinud. Nimetanud end materialistiks ja tunnistanud õigeks põhimõtte: armastus käib läbi kõhu. Elunautijana ei öelnud ta kunagi ära pitsist viinast ja naiste seltskonnast – seda teadis Rünk juba ülikooli ajast. Timusk paistis enda ja eluga üsna rahul olevat.

Viinapudel oli tühjaks saanud. Rünk ei tahtnud kaaslase ees võlgu jääda ja tellis oma põhimõttele truuks jäädes konjakit „Ararat otbornõi” ning kohvi. Timusk nuusutas toodud kuldkollast aromaatsset vedelikku, maitses, vaatas vastasistujale otsa, pigistas ühe silma kinni ja lausus pead raputades:

„Jumalate jook! Aga Aavo, kurat, kas sul hambad valutama ei hakka, kui nii kallist viina jood? Pead kõva mees olema, mina omale sellist luksust lubada ei saa. Sedasi ju palk nagu naiste menses: kuu aega ootad ja kui korra kätte tuleb, on kolme päevaga läbi.”

Rünk muigas. „Ära iga päev joo, võta vahest harva, siis võid lubada. Sinu sõnad olid ju alguses - viinaga on nagu naistega ja usu nüüd juba mind: parem harva ja hästi kui iga päev ja halvasti. Aga sa ei ole mulle veel midagi kolleegidest rääkinud. Ära ainult kõvasti lärma, võta pool tooni tasasemaks, ega sa tervele saalile ei räägi, ainult mulle.”

Timuskil oli aga juba pea soe ja hammas verel, ta valas kähku veel ühe klaasitäie kõrist alla. Siis süütas ta uue sigareti ja hakkas pisut katkendlikult, vaheaegadega jutustama.

„Kui rääkida, siis tuleb ikka peaprouast pihta hakata. Vänge eit... Vihane vanamoor... Juhib autot ja puha... Ja jahil käib koos meestega, pardijahil annab oma vanamehele vähemalt kümme silma ette. Kindla käega, miskit vastuhakkamist ei salli... Kuri eit, igas asjas tahab

olla ise a ja o. Vastuollu temaga minna ei või, siis on su lips läbi. Kuula ära ja tee, mis kästakse, oma initsiatiivi ära näita, see on kõige ohtlikum...Seljatagused on tal kõvad, oskab asju ajada nii rajoonimeestega kui Tallinnaga...kui teebki mingi mahhinatsiooni, siis nii, et ükski koer ei haugu... Tema loomisel on issand küll suure vea teinud talle jalgade vahele kirvehaava virutades selle asemel, et sinna üks maru toru kuullaagrite peale käima monteerida... Tema ees oled ussike, vagel, alandlik teener, kes peab elama põhimõttel..." ja Timusk laulis „Santa Lucia” viisil tasakesi: „Austa oma isamaad, isamaa on armas, litsu perse ligi maad, katsu, kuidas läbi saad..." Nii on! Kui nii oskad elada, siis võid elada nagu keisri kass. Ta on siin mänginud esimest viiulit juba Aadamast ja Iidamast saadik ja mängib seni, kuni kurat ta ükskord pärib. Aga seda meie ei näe: see vanamoor on nii vintske, et ta vist põrgukatlaski pehmeks ei kee ja meid elab ta igatahes üle. Nii et ole lame poiss kui põrandalaud ja kõik on viis pluss korras... Las proua teeb, mis proua tahab... kõva käsi, väga kõva käsi... Keegi talle midagi ei tee, ei tahagi teha... asju ajada oskab..."

„Noh, aga teised?"

„Ikka kõik tema sõiduvees. Ainult Merivälja katsub astla vastu üles lüüa. Erakordselt andekas kirurg, aga loll mees, teeb endal elu raskeks... Tahab uusi operatsioonimeetodeid ja ravivõtteid ellu viia, ei oska prouaga läbi saada... Merivälja on meil ju tulevane kirurgiaosakonna juhataja, nii vähemalt arvatakse... Vana Bernstein, see praegune juhataja on ju vana ja haige, praegugi jälle südame puudulikkusega sinisel lehel, tema muidugi Merivälja omal ajal opereerima õpetaski ja see nüüd ei taha vana meest solvata ja osakonna juhatajaks hakata, laseb teisel ilusti osakonna juhatajana surra... jah, väga ilus temast... Kaja Suur muidugi ihkab ka seda osakonna juhataja kohta, aga ta on null Merivälja kõrval, null... mis ma räägin null – mitte lihtsalt null, vaid absoluutne null... Ma ei usu, et proua riskib peale Bernsteini surma seda Suurt osakonna juhatajaks määrata, Merivälja on ju ikkagi doktor,... jaa, doktor... mitte selline tühipaljas arstikene nagu meie, siinsed doktorid jutumärkides, vaid ikkagi päris tõeline doctor medicinae, professor Linkbergi juurest saadud kraadiga... kuratlikult andekas kirurg, kuldsete kätega, lahtise peaga... selles suhtes on ta meist kõigist üle nagu rogusk üle prahi... rogusk üle prahi... Praegugi täidab ta osakonna juhataja kohuseid, sest vana Ruudi, ah jah, sa vist ei tea, et Rudolf Borissovitš Bernsteini kutsutakse meil omavahel Ruudiks... nojah, kui Ruudi ära, siis on Vambola tema asemel... Vist pooled õed on temasse armunud... ja põhjusega küll, raske põhjusega... ja osakond on rohkem korras kui kunagi varem... Ah, mis ma räägin, see on ainuke osakond, kus tööd tehakse enam-vähem... Vaata, mujal osakondades käivad õekesed nagu läheks märakari suure kabjaplaginaga kivisillutisel, Merivälja kirurgiaõed hõljuvad hääletult nagu muruneiud muinasjutus...jaa... seal tehakse tööd südametunnistusest... Tead, Aavo, see südametunnistus on inimesel üks kuradi sitt asi, teeb elu raskeks. Tingimata tuleb ta ära tappa, muidu tapab tema sinu... Ega sina, Aavo, ometi nii loll ei ole, et tema tapmata jätsid... Kui jätsid, siis tapa kohe ära, mida rutem, seda parem, muidu oled persses vend... Vambola läheb kah selle kuradi lolli südametunnistuse persse, küll näed! Kõik lähevad... lähevad..."

„Pea, pea!" võttis Rünk teise käest kinni. „Jäta nüüd filosoofia! Sa lubasid ju ennist mulle muud rääkida. Mis sa tühja plärad, pista suits tossama ja ajame asjalikku juttu."

„Jajah, põletame raha, põletame raha, miskit muud meil ju praegu ei ole," irvitas Timusk oma purjus inimese lolli naeratust ja jätkas:

„Jaa, proua on absoluut...süsteem töötab... ametühingu keerab ümber oma väikese sõrme ja pistab kitli tasku. See aaiü esimees Truuga on libe sell, poeb prouale ilma seebita...Hästi poeb, kohakaaslus jookseb ja puha... Viina muidu ei võta, aga käib koos prouaga jahil ja siis võtab küll... Libe sell, osav sell, oskab karjääri teha... Noh, ja kurat temaga... Kirurge on teisigi. On Uudo Leht, üks Merivälja sõber... Mitte ei saa aru, mis mees ta on, ise juba mitmendat aastat abielus, aga oma naisesse armunud nagu vasikas...Ei oska ise mõelda, kogu aeg räägib ainult „minu Inge ütles nii" või „minu Inge ütles naa..." Poisike,

muud midagi... Paar eite on kah veel kirurgid, Vilma Ojamets ja Vilma Kaaver... Ojamets oli vanatüdruk, nüüd on statistik Ratmirovi kõhualune ja sünnitas mõni aasta tagasi Ratmirovile tütre... Ratmirov elab ikka oma perekonna juures...Kaaver on tubli tohter ja hea diagnostik, aga kehvasti lõikab, selle koha pealt pole tast asja... Ratmirov istus saksa sõjaväe pärast kinni, aga on ikka idealist ja patrioot... Viina ta ei võta sugugi, kardab vist, et muidu ei jaksa kahte eite kargutada... Kurat teda teab, võib-olla ei jaksa kah, vanem mees juba nagu ta on... statistika on tipp-topp, nii nagu proua tahab, teeb kõvasti kosmeetikat... Mis sa jõllitad mulle otsa? Ah jaa, sa vist ei tea, milline on meie kosmeetika: aruanded ja statistika peavad olema sellised nagu ülemustele meeldivad. Kui naine sünnitab kaksikud ja üks laps sureb, siis seda surnut lihtsalt aruandes ei näidata.... Naine läks ju ikka ühe elusa lapsega koju, kõik on korras...muidu tuleb surnultsündinute arv liiga suur... Pea seda meeles: meil ei ole ükski asi nii nagu ta tegelikult on, kõik on nii, nagu proua arvates peab olema... see on säädus, see on kuri säädus, pea seda meeles... Kõik on ühe mütsi all, proua käpa all: nii peaarsti asetäitja ravi alal Hilja Eelma kui polikliiniku juhataja Astrid Sillaste kui aaiü rajoonikomitee esimees Truuga kui haiglakomitee esimees Loopõld... Ah, kurat, võtame parem viina....”

Timusk valas klaasid täis, kummutas oma jao kähku tühjaks, valas karahvini põhjast viimase tilga ära ja, kutsunud ettekandja, tellis veel nüüd ka ise konjakit.

Rünk vaatas, et teine jääb purju ja otsustas kolleegi meelitada selle lemmikteemale – naistele. Ta pakkus Timuskile sigaretti ja tuld ning ütles:

„Lõpeta, vend vähk, ikmine, see pole sinu ala. Räägi parem millestki lõbusamast, naistest näiteks.”

Rünk kuulas teise juttu, kuid see läks ühest kõrvast sisse, teisest välja ja ta mõtted käisid oma rada. Rünk mõistis nüüd paremini kui kunagi varem, kui õnnelik iseloom oli Valteril. Kõige suurematest raskustest ja ebameeldivustest tuleb ta välja nagu oleks lihtsalt kord suplemas käinud. Valteritaoline inimene ei saa ialgi neuroosi, kunagi ei piina teda südametunnistus, kunagi ei vaeva teda mured. Ja ilmselt kunagi ei saa ta stenokardiat ega infarkti ja elab vast oma saja aastaseks, kui ennast ainult surnuks ei joo või kui temaga mingit õnnetust ei juhtu... Timuskile ütles ta ainult: „Ma siis nüüd lahkun. Hüvasti!”

„Õige, vana semu!“ kiitis Timusk ja lisas silma pilgutades: „Hüvasti! Head vedamist Sulle!”

„Püüame!“ vastas Rünk ja pöördus minema.

Bussijaamas oli sõitjaid vähe ja tuttavaid nende seas õnneks ei olnud. Ta sai koha bussi akna juurde. Sõites vaatas ta aknast välja, kuid mööduvat maastikku ei näinud, mõtetega oli ta kogu aeg linnas, haiglas, oma kadunud õpetaja Vambola Merivälja juures.

Ootamatult ruttu saabus Rae - kalmistu peatus. Ta astus üksi bussist välja – teisi mahatulijaid ei olnud – ja vaatas kella, see näitas kahekümne minuti pärast neli. Ta tahtis millegipärast täpselt kella neljaks kalmule jõuda – oli ju Merivälja surnud kella nelja ja veerand viie vahel. Aeglaselt jalutades astus ta väravast sisse ja vaatas ringi. Kalmistu oli peaaegu tühi, vaid tükk maad eemal kohendasid kaks vanemat naist üht hauda. Kõndides mööda peateed luges ta ristidelt ja hauatahvlitelt nimesid... Neid, keda ta hästi oli tundnud, ei olnud kuigi palju. Loore Bergi siin ei olnud, tema puhkas Tallinnas Rahumäel oma vanemate

kõrval. Ta möödus kooliõpetaja Lembit Põllu hauast, siis vana kirurgi Rudolf Bernsteini omast. Möödunud veel kõrge elupuuhekiga piiratud hauaplatsist, tuli nähtavale Vambola Merivälja kalm. Kääbas oli korralikult rohelise murumättaga kaetud, kääpa peatsis kimp poolnärtsinud punaseid nelke ja jalutsis, nimetahvli juures, mõned juba kuivanud roosid. Lilled olid toodud nähtavasti üleele või veelgi varem, arvatavasti tütarde poolt enne Tartusse sõitu. Kogu silmapiiri ulatuses ei olnud ühtegi inimest. Rünk vaatas veelkord kella, see näitas kolme minuti pärast neli. Kes peakski praegu siia tulema, mõtles ta kibestunult. Hilja Paesaar olevat küll matusepäeva hilisõhtul Vambola hauale tulnud, kääpa pervele kummuli maha langenud ja nutnud, nutnud. Nii olevat ta seal liikumatult lamanud kätega kääbast kallistades kuni hommikuni ja alles pärast päikesetõusu kalmistult lahkunud. Kas oli see nii või ei, seda Rünk ei teadnud, aga inimesed vähemalt rääkisid nõnda. Kes peaks aga nüüd veel siia tulema? Tütred on Tartus ülikoolis, naine, nüüd tegelikult juba lesk, töö. Kolleegidel pole enam surnut vaja, ei saa ju manalamees neid enam millegagi abistada nii nagu Merivälja seda kogu oma elu oli teinud. Kõik oli igaveseks möödunud...

Vaikselt, kikivarvul, otsekui kartes häirida puhkaja rahu, astus ta haa juurde, kummardus ja asetas oma roosid kääpale. Seal vaikselt seistes tundis ta korraga hinges nii kohutavat masendust, et vajus põlvili. Kõri nõõris kramp, massiivsed õlad vappusid, pisarad purskusid silmist ja voolasid alla mööda karme, punaka habemetüükaga kaetud põski – suur mees nuttis, nuttis lohutamatu otsekui väike laps. Pisarad voolasid ja voolasid ja kukkusid punastele roosidele, kuhu jäid kastepeiskadena helkima. Ta tundis - ükskõik millise maise vastase oleks ta olnud praegu võimeline põrmustama, sest veel oli ta noor ja tugev ja ahastus ning viha oleksid andnud talle erakordse jõu. See ebamaine vastane, kellega tal siin tegemist – Surm – aga oli temast tugevam...

Kaua põlvitas ta, täielik tühjus hinges. Lõpuks hakkasid ta kõrvus kumisema ühe Heine luuletuse read, mida ta kord Vambola suust oli kuulnud:

„Mu koht jääb vabaks. Haavad rinnas valla
üks langes, võitlust jätkab seltsimees,
kuid kindlaks jäin ja relv, mis langes alla
jäi murdmata. Vaid süda murdus sees.”

Nüüd kerkis uuesti ta vaimusilma ette viimane kohtumine Meriväljaga enne puhkusele minekut. Merivälja vaatas talle julgustava naeratusega otsa, pani käe tema õlale ja ütles:

„Pärast puhkust Sa lõpetad kohe selle töö, eks?”

Siis kadus naeratav nägu ja ta ees oli jälle haud. Pisarad ta silmis olid juba kuivanud, kuid huuled värisesid veel, kui ta kuuldavalt sosistas:

„Jah, luban Sulle, ma lõpetan selle töö!”

Veel pisut aega põlvitas ta, siis tõusis üles ja teadis: ta peab lõpetama koos Meriväljaga alustatud uurimuse aluspinna väärtusest naha siirdamisel. Ta püüab lõpetada veel mõned teisedki tööd, mis tema õpetajal jäid pooleli. Kahju, et Merivälja teda kõikidesse oma plaanidesse ei pühendanud! Ei, siiski vist mitte kahju – tal pole ju kaugeltki seda andekust ega töövõimet kui oli Meriväljal, kõike seda, mida Merivälja oleks suutnud, ei suuda tema iialgi. Hea, kui lõpetab needki probleemid, mida ta teab. Ja võib-olla polegi nii väga tähtis, et ta teeks täpselt kõike seda, mida oleks teinud Merivälja. Üks asi oli nüüd Runga meelest veelgi olulisem: ta teadis nüüd kindlalt – kui Merivälja eksiski vahel, siis oli ta ometi õigemini elanud kui tema kolleegid, kaasa arvatud tema, Aavo Rünk, ise. Ta mäletas Merivälja kunagi lausunud mõtet: iga inimene peab suutma anda endast maksimumi. Merivälja suutis seda. Kas suudab seda ka tema, Aavo Rünk? Noh, ta vähemalt püüab suuta. Kuid siiski mitte päris nii nagu Merivälja, kes end aastate viisi ilma suvepuhkuseta ööpäevad läbi taga kihutas. Siin tegi muidu nii tark Merivälja vea: ta hindas oma tervist ja jõudu üle ja murdus keeristuules. Peab endale jõu kogumiseks lubama ka puhkehetki. Ainult kõike tuleb teha läbimõeldult! Ta lõpetab kõigepealt üksi need uurimused, mis tal koos Meriväljaga pooleli jäid, siis vaatab, mis

edasi saab. Ainult – kuidas? Kui juba Meriväljale kogu aeg kaikaid kodaratesse loobiti, siis tehakse seda kindlasti ka temale. Selge: siin ei tule sellest midagi välja. Ükskõik kus, ainult mitte siin, Tarvastus. Siit tuleb tal ära minna. Hästi, ta võtab oma Tamara ja poisid ja läheb, aga – Marju! Mis saab Marjust... Marju peab siia jääma. Vähemalt esialgu peab. Vaatamata sellele, et Marjugi on siinse seltskonna jaoks liiga hea. Lõpuks võib ka Marju siit ära minna. Jah, muidugi, Marju on tugev, Marju saab iseendaga hakkama. Aga tema, Aavo, peab küll kindlasti ja otsekohe minema, peab minema mitte üksnes enda ja Meriväljale antud lubaduse pärast, vaid ka Marju pärast. Siinne kamp ei andestaks talle iialgi tema suhet Marjuga. Ja lõpuks: mida peabki ta Marjuga peale hakkama, selle Marjuga, kes teda armastab ja kelle vastu ka tema ise sugugi ükskõikne ei ole. Mida hakata tegema siin? On ju Tamara ja poisid ja kahenaisepidajaks ta hakata ei taha, ei, kahte naist oleks tema jaoks liiga palju. Just liiga palju, ta ei oskaks oma hinge nende vahel jagada. Kui ta aga siia jääb, siis tekivad jutud tema ja Marju suhetest, tekivad kindlasti, tekivad isegi siis, kui temal polekski Marjuga mingit vahekorda, oleks ainult vastastikune sümpaatia, arusaamine ja usaldus. Kes aga ütleb, et see ainult nõnda jääb? Marju on juba ammu valmis temale kuuluma ja mis siis, kui kirelained ka üle tema, Aavo, pea kokku löövad? Mis saab siis? Siis - siis nad poovad ta risti nii nagu nad Merivälja risti poosid. Nad poovad ta risti mitte Marju pärast – oh ei, nad ise on palju-palju kordi hullemad kui tema – cosi fan tutte! – aga nad poovad ta risti selle pärast, et ta pole üks neist. Nad poovad ta risti sellepärast, et ta ei võta osa nende perekondlikest koosviibimistest, kus põhiline tegevus on joomine ja keelepeks; sellepärast, et ta ei käi nendega koos jahil, kus nad rahuldavad oma madalat tapahimu ja mis lõpevad alati joomingutega; sellepärast, et talle on võõrad kaardimäng ja nende muud ajaviited. Nead, kes ise midagi ei tea ja ei tahagi teada, poovad ta risti sellepärast, et ta otsib taga Teadmist, sellepärast, et ta tahab elada ja tegutseda teisiti kui need, sellepärast, et ta ei taha kasutada raudteerongi „vabadust“ veereda ainult neil rööbastel, mida need on siin maha seadnud ja mida mööda nad ise veerevad, et homme päev oleks samasugune kui eilne. Ta ei ole üks neist sinastest siin ja see otsustab kõik: nad löövad ta risti nii nagu nad Meriväljaga tegid. Järelikult on ainuvõimalik tee siit ära minna, ära minna, mida rutem, seda parem. Just nii, sest muidu see keeristuul, mis murdis Vambola, murrab ka tema, kas varem või hiljem, aga murrab... Otsustatud: siit ussipesast laseb ta jalga! Ja kui tema jaoks siin Eestis kohta ei peaks olema, siis läheb ta Venemaale tagasi. Just nii ta teeb! Läheb ja sülgab selle ennasttäis idiootide perversse kamba peale.

Skisofreenne košmaar oli kadunud. Lünklikud mõtted muutusid regulaarseteks, kaootilised minevikupildid ei kummitanud enam. Ta oli jälle tema ise ning ta mõistus töötas rahulikult ja kindlalt. Veel pisut aega seisis ta ja silmitses kolleegi hauda, siis pöördus minekule.

Kalmistu väravas bussipeatuse juures ajasid neli vanemat naist valju häälega juttu. Siin oli teede sõlmpunkt. Surnuaed oli rajatud vana maantee äärde, uue maantee ehitamisel oli vana tee ühendatud uuega just sellel kohal. Linna poolt lähenes piki nõörsirget teed buss, varsti pidi vastassuunast tulema teine, mis viis linna.

Aavo Rünk teadis, et tema elus algab uus ajajärk, sest siit läheb ta ära. Ta teadis: Tamara tuleks temaga kaasa ükskõik kuhu, kasvõi pärapõrgusse, nii nagu tubli naine ikka oma mehega kaasa läheb. Kuid tal polnud vaja seda mineku asja esialgu mitte ainult Tamarale selgeks teha, vaid ta pidi oma elu korralduse mitmes küsimuses enne veel ise selgusele jõudma. Selleks aga vajas ta rahu ja üksiolemist oma mõtetega. Inimesed segasid teda ja ta otsustas tagasi minna mitte bussiga vaid jalgsi. Vaadanud aga uuel teel lähenevat autokaravani, mõistis ta korraga: ka seal ei saa ta alatasa liiklevate sõidukite tõttu rahu. Uut, otseteed pidi oli linna tosin kilomeetrit, vana, kõverat teed oli tublisti rohkem. Kui palju rohkem, seda Rünk ei teadnud, kuid see polnudki tema jaoks enam oluline. Veel vaatas ta uuel maanteel liikuvat sõidukite rodu ja vana tee looklevat, auklikku ning suurelt osalt

rohtunud pinda, kus enam keegi ei käinud. Siis oli lõplik otsus viimase kasuks tehtud ja ta astus esimesed sammud enda valitud pikal ning raskel teel.

Marju kiri Aavole

Pean Sulle kirjutama oma esimese ja viimase kirja. Allkirja ma ei kirjuta, tunned mu käekirja niigi ära. Ei jõudnud ma kunagi kõike rääkida. Sul oli õigus: alati jääb midagi ütlemata. Seda aga oli nii palju. Ma ei raatsinud viita meie aega. Ükskõik kui pikk aeg oli minu jaoks alati napp. Ikka jäi midagi teiseks korraks. Ei osanud veel arvata, et ükskord seda teist korda ei tulegi.

Nii väga tahaksin Sind näha, kuulda Su häält, pöimida oma käed ümber Su kaela ja tänada Sind kõige hea ja ilusa eest, mis olnud. Kardan aga, et seegi aeg oleks valusalt lühike. Ei suuda paberil kõike öelda, tahaksin aga, et mõistaksid üht: kui väga õnnelik ma olin ja miks ma Sind kalliks pidasin juba esimesest silmapilgust kui Sind nägin: mu hing tundis Su kohe ära... Sina äratasid mu tardumusest. Mõistan nüüd, et nägin Sinu iseloomukindlust, südameheadust, mehisust, huumorimeelt ja laia silmaringi, kõiki neid omadusi, mida arvasin inimesel olema pidavat. Näha kõiki neid omadusi nii suurel hulgal koos oli minu jaoks üllatav. Pole ju mingit mõistatust ega deemonlike mõjusid selles, et armusin Sinusse.

Ma vajasin inimlikku mõistmist, vajasin inimest, kelle hingepuhtus ja jõud annaksid mullegi elujulgust ja usku. Ütlesid ju Sinagi, et tugev isiksus võib oma kaaslasti kaasa haarata, neid mõjutada. Hakkasin minagi ennast uuesti tajuma. Kõigel oli järsku oluline tähtsus: kuidas ma välja näen, mis mul seljas on – ja seda mitte edevuse pärast vaid lihtsalt selleks, et Sul oleks hea meel mind näha. Märkasin härmatist puudel, märkasin kevade tärkamist, ootasin meie kohtumisi nii väga, et lugesin päevi ööde järgi, mis veel magada jäänud: veel kaks ööd, veel...

Mu soovid on rohkem täide läinud, kui julgesin vahel unistada. Sinu kaudu olen ma näinud kaunist maailma. Kahetsen ainult üht, et suutsin Sulle nii vähe anda. Ma olin nii ahne vastu võtma kõiki muljeid Sinult, et unustasin seejuures Sinu enese... ja siiski... hoidsin ma kõige hellemaid suudlused ja kirglikumad kallistused Sinule - ma uskusin Sinult elu suurimat kingitust...

Ma tahan, et kunagi ei tuhmuks mälestus olnud õnne särast, et mul alati meeles püsiks, mida kõrgemale õnne plahvatuslaine mind kannab, seda rängem on maa peale tagasitulek. Aga ma tean, et see maailm on kaunim ja rikkam kui enne õhusõitu ja ma jään koos Alveriga uskuma, et ainult õnnekõrgusega tuleb mõõta elusügavust.

Näen Sind praegu läbi pisarate udu. Ma ei tea, kas on mulle veel elus õnne antud. Kui mul aga väga raske on, siis hoian peos Su merevaigusüdant ja palun, et mälestus Sinust annaks mulle julgust ja jaksu.

Kes ütleb, kas me veel kunagi kohtume? On see veel elusuvel või sügispäeval või... Ei tea... Tean aga, et kui see kunagi peaks toimuma, siis oleme juba hoopis teised.

Mäletan, kui Sa laulsid

...Need kaunid tunnid iialgi

ei tule meile tagasi... oli vist nii?

Seisa paigal viivuks, oh Ilus Lõpp, ja ütle oma viimased sõnad vaikuses (Tagore)

Aavo Armas, Kallis!

Rünk istus laua taga, pea käte vahel ja luges kirja ikka ja jälle uuesti. Kuid ta ei näinud ei paberit ega sellele kirjutatud ridu. Tema ees oli lõputu tühjus ja selles lõputus tühjuses helendas Marju nägu kohe siinsamas, tema juures. Marju vaatas talle otsa oma tähesilmadega, naise huuled liikusid ja sosistasid sõnu, mida naine silmsi talle kunagi polnud söandanud öelda. Ikka ja jälle liikusid Marju huuled ja Aavo kõrvu kostus Marju hääl. See hääl, milles oli armastus, sõprus, mõistmine, eneseohverdus, kirg ja soovide lootusetu teostumatuse kurbus – see hääl kutsus, töötas ja hullutas:

Aavo Armas, Kallis...